

Innovació Social en la Cooperació Descentralitzada al Desenvolupament

Roger Navarro Domenichelli

Professor Associat del Departament de Psicologia Social

Facultat de Psicologia

Universitat de València-EG

Avgda. Blasco Ibañez nº 21, 46010 València.

Adreça electrònica: Rogelio.navarro@uv.es

Resum

El desenvolupament és un concepte o categoria complexa que avui sol adjectivar-se amb els conceptes "humà o sostenible", per a destacar que existeixen mínims de condicions i qualitat de vida, així com guareix i protecció del medi ambient i de renovabilitat i ús d'energies i recursos, que són imprescindibles per a qualsevol acció que vulga inserir-s'en processos de desenvolupament amb continuïtat. El concepte d'innovació social es refereix a idees, estratègies i accions orientades a la resolució innovadora de necessitats socials de diversos tipus, centrades generalment en l'enfortiment de la societat civil i la vida comunitària, que atenen -de manera no excloent- qüestions tals com a salut, educació, condicions de habitatge, transport i medi ambient. En este sentit es pot considerar que el terme 'innovació social' és adequat i incloent per a al·ludir a les accions de 'inclusió social' stricto sensu com també a aquelles que suposen l'èmfasi en el social i la millora de la qualitat de vida de manera universal, més enllà de la focalització cap als sectors més vulnerables de la població.

Paraules clau: Cooperació Internacional al Desenvolupament, innovació social, capital social.

Abstract

Development is a complex concept or category today only adjectives with the concepts of "human or sustainable", to highlight that there are minimum conditions and quality of life as well as care and protection of the environment and use of renovabilitat energy and resources that are essential to any action which seeks to fit into development processes continuously.

The concept of social innovation refers to ideas, strategies and actions aimed at resolving innovative social needs of various kinds, which generally focus on strengthening civil society and community life, serving on a non-exclusive, issues such as health, education, housing conditions, transport and environment. In this sense we can consider that the term 'social innovation' is appropriate and inclusive to refer to the actions of 'social inclusion' strict sense as well as those involving the social emphasis and improving the quality of life so universal, beyond targeting the most vulnerable sectors of the population.

Keywords: International Development, social innovation, social capital.

La Cooperació Internacional al Desenvolupament

La cooperació internacional per al desenvolupament s'ha convertit en una eina, cada vegada més necessària, per a contribuir a recolzar la resolució dels problemes específics del desenvolupament, fomentar el benestar i enfortir les capacitats locals i nacionals de poblacions vulnerables dels països del Sud. Per tant, es concep la Cooperació Internacional per al Desenvolupament (CID) com la mobilització d'aquelles accions i/o recursos financers, tècnics i humans que tenen com a propòsit contribuir a la promoció de tot allò que s'entén com a desenvolupament. Inicialment fitat a l'àmbit econòmic, el sistema internacional de cooperació al desenvolupament s'ha anat organitzant gradualment amb una visió multilateral de les relacions interestatals, a causa de la multitud de factors que condicionen el curs econòmic d'un país (polítics, culturals, institucionals, etc.) i de les modificacions que ha experimentat l'economia mundial. No obstant açò, el desenvolupament té moltes interpretacions, sentits i significats que depenen de la perspectiva de qui ho interpreta i aplica. A més, pot anar acompanyat de molts adjectius (econòmic, sustentable, local, rural, endogen, humà, etcètera) que contribueixen a la vaguetat del concepte. Per tant, la Cooperació Internacional per al Desenvolupament (CID) al·ludeix als fluxos d'intercanvi no lucratiu que es produeixen entre diversos actors del Sistema Internacional per a promoure el desenvolupament integral i sustentable de l'orbe, a través d'accions que poden incloure la mobilització de recursos financers, humans, tècnics i tecnològics.

El desenvolupament és un concepte o categoria complexa que avui sol adjectivar-se amb els conceptes “humà o sostenible”, per a destacar que existeixen mínims de condicions i qualitat de vida, així com cura i protecció del medi ambient i de renovabilitat i ús d'energies i recursos, que són imprescindibles per a qualsevol acció que vulga inserir-se en processos de desenvolupament amb continuïtat.

A causa dels problemes estructurals dels països en vies de desenvolupament i a les conseqüències negatives que està tenint la globalització en els països del sud, ha vingut incrementant-se la desigualtat i la pobresa en àmplies zones del planeta. Per açò, la cooperació internacional al desenvolupament es fa encara més necessària en aquests temps, com la millor forma de combatre la pobresa és recolzar als països en desenvolupament amb estratègies que tinguen per objectiu el creixement econòmic i la millora de les condicions de vida dels seus ciutadans. El creixement econòmic ha d'anar unit a la cobertura de les necessitats socials bàsiques perquè les poblacions desfavorides puguin reduir la seua vulnerabilitat i ser protagonistes del seu propi desenvolupament. Per açò, els programes de cooperació desenvolupe internacional que s'impulsen no són exclusivament econòmics, ja que no existeix vertader progrés econòmic sense progrés social. La democràcia, els drets humans, l'educació, la igualtat entre dones i homes, la preservació del medi ambient i la bona gestió dels recursos públics, són factors fonamentals per a un desenvolupament equitatiu i sostenible dels països estructuralment empobrits

Innovació Social i Desenvolupament

És necessari ressaltar que no existeix un concepte únic d'innovació social. Com succeeix amb molts termes existeixen diverses aproximacions, coincidents en alguns aspectes i en uns altres no, que emfatitzen determinats trets, en funció de la disciplina des de la qual un s'aproxime.

La Comissió Econòmica per a Amèrica Llatina i el Carib (CEPAL) defineix la innovació social com a nous processos, pràctiques, mètodes o sistemes per a

dur a terme processos tradicionals o tasques noves que es fan amb participació de la comunitat i els beneficiaris.

Aquests es transformen en actors del seu propi desenvolupament, enfortint així el sentiment de ciutadania. Per a uns altres, també inclouria aquelles iniciatives originals que milloren l'eficàcia de l'acció pública. Molts identifiquen la innovació social amb les aplicacions socials de la innovació tecnològica i fins i tot la part d'aquesta que correspon a la participació i la gestió del talent humà.

En general, s'assumeix com un factor catalitzador per al desenvolupament de capacitats, relacions i associacions organitzatives útils, que amplien els processos de desenvolupament local, de generació de treball, de millora en aspectes de la seua qualitat o seguretat, o bé que impacten en la capacitat organitzativa de la comunitat, entre altres dimensions possibles que ens remeten a la millora integral de les condicions de vida.

És un requisit que aquesta innovació, tant en la seua ideació com en fases del seu desenvolupament i creació, sorgisca des dels propis actors socials que la requereixen o es beneficiarien amb ella. El concepte d'innovació social es refereix a idees, estratègies i accions orientades a la resolució innovadora de necessitats socials de diversos tipus, centrades generalment en l'enfortiment de la societat civil i la vida comunitària, que atenen -de manera no excloent- qüestions tals com a salut, educació, condicions de habitatge, transport i medi ambient. En aquest sentit, la innovació és social tant en els seus mitjans com en les seues finalitats, i açò apunta no solament als objectius sinó també a les formes d'implementació i participació ciutadana. La innovació social crea noves relacions, vincles i col·laboracions; el component associatiu i articulador apareix com a factor comú en les seues diferents definicions.

S'associa també amb la difusió de la cultura de la responsabilitat social empresarial o corporativa i, en altres casos, com a iniciatives orientades a el "canvi social" per part de ONGDs. D'acord a la definició que apareix en "Open book of Social Innovation" (Murray, R., et al. 2010) existeixen dos temes que, bé convergixen o no, distingeixen a la innovació social. El primer està

relacionat amb la tecnologia, en tant la innovació social implica la disseminació de les xarxes, la creació d'infraestructures globals per a la informació i eines per a xarxes socials. L'altre tema té a veure amb la cultura i els valors: l'èmfasi posada en la dimensió humana, col·locar primer a les persones fomentar el diàleg democràtic, prenent com a punt de partida als individus i les seues relacions abans que als sistemes i les estructures. D'acord també a aquest llibre, mentre que en l'àmbit empresarial l'agent clau d'innovació és l'empresa, en el camp social l'impuls prové la majoria de les vegades d'una xarxa més àmplia, que involucra al sector públic, a empreses socials, a moviments socials i a emprenedors.

Un segon concepte és el d'innovació inclusiva o innovació per a la inclusió social. Vinculada amb l'anterior, sota aquesta formulació es posa l'accent en les accions d'innovació orientades a revertir les condicions de pobresa, producte de la falta d'accés a condicions materials de vida, però també de *desafiliació social; la innovació s'orienta d'aquesta manera a l'exercici dels drets socials que fan a una ciutadania plena. George, McGahan i Prabhu (2012) entenen la innovació inclusiva com "el desenvolupament i implementació de noves idees que aspiren a crear oportunitats que involucren el benestar social i econòmic per als membres marginats de la societat".

A partir d'estes consideracions, és possible entendre, per tant, que la innovació social és l'aprofitament de noves idees que satisfan objectius socials i que afecten positivament al major nombre de persones. A més s'entén que la innovació social potencia la cultura de la innovació, principi clau de la innovació empresarial.

Factors socials com la creativitat, la qualitat de vida, la multiculturalitat, la cooperació, la capacitat de treball en xarxa, etc. són els que defineixen el nivell de permeabilitat de la societat cap a la innovació. La capacitat d'innovació social de la societat, la cultura de la innovació afecta i està lligada a la innovació empresarial.

La supervivència de les empreses en molts sectors, sobretot en aquells de naturalesa hipercompetitiva, es troba lligada a la seua capacitat innovadora. Les accepcions actuals d'innovació social generalment conjuguen, d'una manera singular segons cada perspectiva, el caràcter 'nou' propi de les accepcions tradicionals d'innovació juntament amb la dimensió social entès com a desenvolupament o millora de les condicions de vida de les poblacions. Per la seua banda, si ben el sector social no té encara una pressió urgent d'aqueix calat –necessitat de desenvolupar productes/serveis nous a preus cada vegada més baixos- però sí és cert que està notant alguns indicis davant els quals ha de reaccionar d'alguna manera.

Si els fons públics no són il·limitats i sorgeixen nous agents –potencialment competitius- que ofereixen altres formes alternatives per a afrontar les causes socials les conseqüències poden ser diverses: la col·laboració entre entitats o cert ambient de competitivitat entre les mateixes entitats del tercer sector, que hauran d'operar en esferes creixentment més minses.

A més, la innovació social, en el tercer sector, s'ha de correspondre amb la capacitat de mobilització de voluntariat, i la creació de xarxes socials que aporten valor afegit i proximitat al que es realitza o siga capaç de desenvolupar respostes molt especialitzades que li faça atractiu als interessos de les administracions públiques i dels donants privats.

Si avui es vas agafar a la necessitat de transparència política i institucional en la regeneració de les institucions socials, la següent necessitat és, segurament, la innovació social.

Principis a considerar en relació a la innovació social i el desenvolupament

La innovació com a eix de funcionament estratègic de les organitzacions socials pot ser un revulsiu i regenerador (en la mesura que creu valor per als principals stakeholders) no solament a nivell extern -pels nous serveis- sinó també a nivell intern -per les noves capacitats que genera ad-intra, sense

deixar de costat que el Tercer Sector no solament té una funció de servei sinó que exerceix, i així ha de fer-ho també, un paper reivindicatiu. De manera resumida, i en l'àmbit de la Cooperació Descentralitzada al Desenvolupament, és possible considerar els següents principis a considerar en relació a la innovació social:

- **Una major orientació als resultats i no als processos.** Gran part dels organismes o mecanismes de finançament, públics i privats, segueixen centrats en el compliment dels procediments i no en els resultats assolits o en els impactes generats.
- **Fomentar la participació de la comunitat en la identificació i solució dels problemes.** Les solucions i propostes solen tenir el seu origen en les comunitats i poblacions afectades, l'administració pública no ha d'intentar suplantar aqueixes iniciatives sinó posar tot el seu esforç a canalitzar-les i impulsar-les.
- **Impulsar estratègies i objectius col·lectius.** Cada vegada existeix un major consens sobre la necessitat d'identificar i desenvolupar ecosistemes que permeten abordar de manera integral els problemes socials. Solament descobrint les interconnexions entre les diferents variables que afecten als problemes socials i coordinant els esforços entre els diversos actors serà possible dissenyar una estratègia eficaç de canvi social i incrementar exponencialment l'impacte.
- **Desenvolupar nous mecanismes de cofinançament públic-privats orientats als resultats.** La subvenció no és l'única alternativa de finançament amb la qual explica l'administració pública ni les donacions l'única opció de les empreses i les organitzacions filantròpiques.
- **Impulsar noves fórmules d'aliança i col·laboració entre els diferents sectors.** És necessari cercar noves fórmules de col·laboració i participació entre el sector públic i el sector privat. La col·laboració entre les empreses i les organitzacions sense ànim de lucre està sent, cada vegada més, una de les principals vies d'innovació social. Es

requereixen aliances innovadores en les quals es compartisca la responsabilitat en la presa de decisions i se centren en l'impacte social de les iniciatives. És necessari generar accions col·laboratives entre el sector públic, les organitzacions de la societat civil i el sector privat, a partir de nous models de col·laboració entre organitzacions de diferents àmbits i sectors d'activitat per a generar valor compartit que permeta afrontar la necessitats d'una població cada vegada més majoritària que ha d'afrontar els desafiaments d'un món en què els recursos són limitats.

- **Millorar la transparència i la rendició de comptes, tant dels receptors com dels donants i inversors.** La transparència és indispensable per a generar confiança en els/as ciutadans i ciutadanes, així com en els donants/inversors. Cal impulsar la rendició de comptes de les organitzacions promovent sistemes d'informació i mesurament de l'impacte que siguin homogenis i compartits per tots els agents i actors de la cooperació al desenvolupament.
- **Enfortir la capacitat de gestió i planificació de les organitzacions executores.** L'èxit o fracàs de les iniciatives o projectes socials depèn en gran mesura de la capacitat de gestió de les organitzacions. Podem afirmar que no hi ha projectes bons, solament bones organitzacions.

Conclusió

Si ben el concepte d'innovació és utilitzat àmpliament en la teoria econòmica i només recentment s'ha estès abastant teories sobre el canvi social, no obstant açò es pot, per tant, considerar que el terme 'innovació social' és adequat i incloent per a al·ludir a les accions de 'inclusió social' stricto sensu com també a aquelles que suposen l'èmfasi en el social i la millora de la qualitat de vida de manera universal, més enllà de la focalització cap als sectors més vulnerables de la població.

Referències.

CEPAL, (2008): “La transformación productiva 20 años después. Viejos problemas, nuevas oportunidades”, LC/G.2367(SES.32/3), Santiago de Chile.

CEPAL, (2010): “La hora de la igualdad: brechas por cerrar, caminos por abrir”, LC/G.2432, Santiago de Chile.

Echeverría, J. (January 01, 2008). “El Manual de Oslo y la innovación social”. *Arbor*, 732, 609.

George, G., McGahan, A. M., & Prabhu, J. (June 01, 2012). “Innovation for Inclusive Growth: Towards a Theoretical Framework and a Research Agenda”. *Journal of Management Studies*, 49, 4, 661-683.

Morales Gutiérrez, A. C. (2008): «Innovación social: un proceso emergente en las dinámicas de desarrollo». *Revista de Fomento Social*, nº 63, 411-444.

Murray, R., Caulier-Grice, J., Mulgan, G. (2010). “The open book of social innovation”. London: NESTA.

Rodríguez Herrera, A. y Alvarado Ugarte, H. (2008): “Claves de la innovación social en América Latina y el Caribe”, CEPAL, Santiago de Chile.